

**Mustafa
Çəmənlı**

**Sən mükafatını insanlığa xidmətdə ara,
Əbədi zövqü, təsəllini həqiqətdə ara.**

A.Səhhət

Elə bir yaş dövrü gəlir ki, tez-tez keçib gəldiyin ömür yoluna boylanırsan, özün-özünə hesabat verirsən, olub-olmuşlar bircə-bircə xəyalında canlanır. Bəzən sevinirsən, bəzən kədərlənirsən. Qismət elə gətirir ki, mən ömrümü kitaba, kitabçılığa, nəşriyyat işinə sərf etmişəm. Hər-dən düşünürəm: bəs bu şərəfli sahədə saç ağartmaqla nə qazanmışam, nə itirmişəm? Yəqin ki, ömrünü nəşriyyat işinə həsr etmiş bir çox həmkarlarım da elə mənim kimi düşünəblər və düşünürlər.

Elə bir il olmaz ki, qəzet-jurnal, radio-televiziya sahəsində çalışan insanların əməyi, zəhməti dövlətimiz tərəfindən dəyərləndirilməsin, müxtəlif mükafatlara, fəxri adlara layiq görülməsinlər. Bütün bunları, əlbəttə, ürekdən təqdir edirik, ancaq jurnalistikanın bir qolu olan nəşriyyat işinə - bu sahədə çalışan redaktorlara, korrektorlara, poliqrafçılara - onların şərəfli zəhmətlərinə nə səbəbdənsə bəgənlik var.

Bizim indiki Bakı Dövlət Universitetində təhsil aldığımız illərdə jurnalistika fakültəsinin üçüncü kursunda tələbələr ixtisas qrupuna bölünürdü. İnsafən ixtisas seçimi tam sərbəst və azad idi. Kim mətbuatın hansı sahəsini sevirdisə onu seçə bilərdi. O zaman tələbələrin bir qismi qəzetçilik, bir qismi radio-televiziya, bir qismi isə nəşriyyat işi üzrə ixtisas kursu keçirdi. Mən qəzet-jurnal sahəsini seçmişdim. Jurnalistika fakültəsinin tələbələri birinci kursdan başlayaraq seçdiyi ixtisasa görə, respublikanın qəzet və jurnallarında, radio-televiziyada, nəşriyyatlarda təcrübə keçərdi. Mən də təhsil illərində "Azərbaycan gəncləri", "Bakı", "Mingəçevir işıqları", "Lenin yolu" qəzetlərində təcrübə keçmişdim və adını çəkdiyim bu mətbuat orqanlarında xeyli sayda yazılar dərc etdirmişdim.

Sovet dövründə jurnalistika fakültəsini bitirən gənclərin təyinatı ilə Mərkəzi Komitənin ideoloji şöbəsi məşğul olurdu. Çünki Sovet hökuməti ideoloji sahəyə xüsusi önəm verirdi və bu mətbuat daim onun nəzarətindəydi. Hər il bu şöbə jurnalistika fakültəsini təzəcə bitirmiş əlli nəfər gəncə sahib çıxmalı, onları ölkənin müxtəlif mətbuat orqanlarında, televiziya və radio verilişləri komitəsində yerləşdirməli idi.

Mən 1977-ci ildə universiteti bitirəndə məlum oldu ki, "Yazıçı" adlı yeni bir bədii ədəbiyyat nəşriyyatı açılıb. Beləliklə, mən də daxil olmaqla, ixtisas seçimimizdən asılı olmayaraq 9 nəfər məzunun təyinatını yeri və ünvanı hələ bəlli olmayan "Yazıçı" nəşriyyatına verdilər. Beləcə, işsiz-gücsüz halda Bakının küçələrində veyillənir, yeni nəşriyyatın haçan fəaliyyətə başlayacağı günü səbirsizliklə gözləyirdik. Biz vaxtaşırı təzə xəbər sorağıyla Mətbuat Komitəsinə (Azərbaycan Dövlət Nəşriyyat Poliqrafiya və Kitab Ticarəti İşləri Komitəsi) gedər, orada bizi daha isti qarşılayan, nəşriyyatlar idarəsinin rəisi, yazıçı Əlfi Qasımovun xudmani otağına doluşardıq. O zamankı gənclik, əsərlərini oxuduğu yazıçı və şairlərə xüsusi rəğbət bəsləyər, az qala onu ideal şəxs hesab edərdi. Xüsusən əyalətdən gəlmiş gənclərdə əsərlərini oxuyub, o vaxta qədər

NƏŞRİYYATLARDAN KEÇƏN ÖMRÜM

(Xatirələr)

ünsiyyətdə olmadığı yazıçılara, onların yaratdığı müsbət qəhrəmanlara qəribə, mərhəm bir simpatiya vardı.

Əlfi müəllim ortaboylu, qarayanz, gülürüz, əlli yaşlarında bir kişiydi. Bizimlə dostcasına davranırdı, darıxmamağı, səbirli olmağı tövsiyə edirdi. Mən orta məktəbdə oxuyanda indi adını xatırlaya bilmədiyim yaşdım olan bir qızdan Əlfi Qasımovun yenəcə çapdan çıxmış (1964) "Adilənin taleyi" romanını alıb, bütün gecəni yatmayıb oxumuşdum. İndi işə bax ki, romanını az qala birməfəsə oxuduğum yazıçıyla üzbəüz dayanmışdım. Əlbəttə, mən xasiyyət etibarlı ilə sən deyən də qılıqlı adam olduğumdan bu barədə Əlfi müəllimə heç nə demədim.

O dövrdə Mətbuat Komitəsi indiki Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin binasında yerləşirdi. Mətbuat Komitəsinin sədri Marat Allahverdiyev idi. O, bütün sovetlər ittifaqında ən gənc nazir hesab olunurdu. Bu barədə Moskvada nəşr olunan bir jurnalda oxumuşduq. Marat

Allahverdiyevin müavini nasir, tənqidçi, tərcüməçi Cəlal Məmmədov idi. Hər-dən onun da qəbulunda olurduq. O da bizə darıxmamağı məsləhət bilməmişdi. Nə isə, altı-yeddi aydan sonra hələ də binası olmayan "Yazıçı" nəşriyyatına Elxan Rəhimov adlı bir nəfəri direktor müavini təyin etdilər. Məlum oldu ki, Elxan Rəhimov bu çağa qədər "Gənclik" və "İşıq" nəşriyyatlarında direktor müavini vəzifəsində çalışmışdır. İndi isə Bakı ali partiya məktəbini bitirdiyi üçün onu yenəcə açılmış "Yazıçı" nəşriyyatına müavin göndərmişdilər. Beləliklə 9 nəfər gənc mütəxəssisin işə götürülmə əmrini Elxan Rəhimov verdi. Əlbəttə, o dövrdə bizi birdən-birə redaktor götürməzdilər. Redaktorluq savad və biliklə yanaşı, adamdan səriştə, təcrübə də tələb edir. Səriştəli redaktor olmaq üçün nəşriyyatlarda mərhələlərdən keçməlisən. Bu əsas mərhələlərdən biri də korrekturadır. Gərəkdir korrektor işləyərsən ki, gözələrin əlyazmaları oxumağa, mətn üzərində iş aparmağa, orfoqrafik, üslub səhvlərini görməyə alışsın.

Lütfkarlıq edib mənə də "Yazıçı" nəşriyyatına böyük korrektor vəzifəsinə götürdülər. Hələ nəşriyyatın öz binası olmadığından biz "Azərənəşr"-in (indiki Standartbank) ikinci mərtəbəsində yerləşən çox geniş və işıqlı korrektor otağında otururduq. Çox çəkmədi ki, "Azərənəşr"-in bir qrup əməkdaşı - Mustafa İsgəndərzadə, Vilayət Rüstəmzadə, Müzəffər Şükür, Cavad Zeynal, İsa Hübətov, İsmayıl Vəliyev, Mehdi Mirkişiyev, Firuzə Rzabəyova, Zəkiyyə Qiyasbəyli, Səkinə Hüseynova, Fəridə Bakıxanova və başqaları "Yazıçı" nəşriyyatına köçürüldülər. O zaman "Azərənəşr"-in direktoru mərhəm

Əjdər Xanbabayev idi. Onu "Azərənəşr"-in direktoru vəzifəsindən azad edib "Yazıçı" nəşriyyatına direktor təyin elədilər. Əlbəttə, Sovet dövründə əsasən siyasi ədəbiyyat nəşriyyatının direktoru olmaq gələcək vəzifə yüksəlişində mühüm pillə ola bilərdi. Yəqin buna görə bu təyinat heç də onun ürəyincə olmamışdı, ancaq mərkəzdən belə məsləhət görəndən sonra nə etmək olardı? Yeni nəşriyyatı qurmaq üçün təcrübəli, peşəkar, işgüzar bir nəşir lazımdı və Əjdər Xanbabayev də respublikada təcrübəli nəşirlərdən hesab olunurdu. "Azərənəşr"-ə qədər o, Elmlər Akademiyasının nəşriyyatında korrektor, redaktor, 1956-cı ildən isə baş redaktor vəzifəsində çalışmışdı. Əjdər müəllim nəşriyyat işini çox gözəl bilirdi. Savadlı və zövqlü bir insan idi. O, pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olurdu, ADU-nun jurnalistika fakültəsində nəşriyyat qrupuna nəşriyyat işindən dərs deyirdi.

Çox keçmədi ki, "Yazıçı" nəşriyyatı indiki AzərTAC-ın binasında yerləşdi. Beləliklə, direktor, baş redaktor, baş redaktor müavini, muhasibat və kadrlar şöbəsi dördüncü mərtəbədə, redaksiyalar və onların əməkdaşları, istehsalat, korrektura şöbələri isə altıncı mərtəbədə qərar tutdu. Altıncı mərtəbədə "Yazıçı" nəşriyyatı ilə yanaşı Kitabsevərlər cəmiyyəti də yerləşirdi. Cəmiyyətin sədri xalq rəssamı Tahir Salahovun bacısı Zərifə Salahova idi. "Kommunist" - indiki "Xalq qəzeti"-nin redaksiyası, Jurnalistlər İttifaqı da bu binada fəaliyyət göstərirdi. Və biz hər üç təşkilatın əməkdaşları ilə tez-tez qarşılaşardıq. Şəxsən mənim "Kommunist" qəzetinin əməkdaşları Rafael Nağıyevlə, Hidayət Zeynalovla, yazıçı Əfqanla, sənətsünas İlham Rəhimli ilə, yazıçı-jurnalist Şükür Həbibzadəylə, Zəlimxan Yaqubla, Azərinformun əməkdaşı, tərcüməçi Akif Qəhrəmanlı ilə salam-kalamım vardı.

1978-ci ilin may ayında görkəmli şair Əliağa Kürçaylı "Yazıçı" nəşriyyatına baş redaktor təyin etdilər. O vaxta qədər Əliağa Kürçaylı müxtəlif ədəbi tədbirlərdə, vaxtaşırı şair Qabilə Hüsü Hacıyev küçəsində yanaşı gəzən görmüşdüm. Əliağa Kürçaylı ucaboylu, qartal baxışlı, sağlam vücutlu bir şəxs idi. İş əsnasında onu savadlı, sözbütöv, mövqeyi aydın bir insan kimi tanıyıb sevdim. Müəlliflərin əlyazmaları ilə yaxından tanış olan Əliağa müəllimin ərizələrin üstünə yazdığı dərkənarlar heyvət ediləcək qədər dəqiq və aydın olardı. Bunlar bizim adət etdiyimiz dərkənarlara bənzəmirdi, əlyazmanın məğzini açıqlayan, sabahki taleyinə aydınlıq gətirən qısa, lakonik fikirlər idi. Azacıq qabağa gedərək özüm-ə bağlı bir faktı burada xatırlatmaq istəyirəm. Mən 1982-ci ilin tematik planına düşmək üçün ərizəmlə birlikdə əlyazmamı da nəşriyyatın ümumi şöbəsinə təqdim etmişdim - Mustafa Çəmənlı imzası ilə. Şöbə əlyazmamı nəşriyyatın direktoru Əjdər Xanbabayevə təqdim edər. Direktor o zaman imzası çox da tanınmayan gənc bir yazarın qovluğundan üç qrankalıq kiçik bir hekayəni oxuyub təsirlənər və hətta baş redaktorun otağına keçib hekayəni ona da oxutdurar. Əliağa Kürçaylı da mənim 1971-ci ildə qəlibçi işlədiyim "Paris Kommunası" adına zavodun həyatında fasilə vaxtı yazdığım o üç qrankalıq "Ləpirlər" hekayəmi bəyənər. Əjdər Xanbabayev bununla da kifayətlənər, daha yaxından tanıdığı, "Azərənəşr"-də bir yerdə işlədiyini İsmayıl

Vəliyevi daxili telefonla yanına çağırır "Ləpirlər" hekayəsinin müəllifini tanıyıb-tanmadığını soruşar. İsmayıl Vəliyev:

- Əjdər müəllim, Mustafa Çəmənlı bizim bir yerdə işləyir, - deyir.
- Bəs mən onu niyə tanımıram.
- Siz onu Mustafa Mustafayev kimi tanıyırsınız.

Əjdər müəllim:
- Təvazökarlığa bax ey - deyir.
Bu xəbəri mənə dördüncü mərtəbədə altıncı mərtəbəyə qalxan, əziz dostum İsmayıl Vəliyev gətirmişdi. İndi bəlkə də bu söylədiklərim çox adi səslənir, o zaman isə ədəbiyyat adamının fikri ciddi qəbul olunurdu və bundan fərəh duyardıq.

Baş redaktor Əliağa Kürçaylının ərizəmin üstündəki dərkənarı isə daha çox uğurlu yolu xatırladırdı. Necə deyərler, "Ləpirlər" hekayəmin ayağı sayılı oldu, kitabım plana düşdü. Beləliklə, 1982-ci ildə "Mənim dünyamın adamları" adlı ilk hekayələr kitabım on min tirajla nəşr olundu. "Ləpirlər" hekayəm isə Şahin Fazilin tərcüməsində puşti dilində Əfqanıstanda çıxan bir jurnalda nəşr olunmuşdu.

Baş redaktorun nəsr və poeziya üzrə iki müavini vardı. Yazıçı Vidadi Babanlı nəsr, şair Tofiq Bayram isə poeziya üzrə Əliağa Kürçaylının müavini idilər. Vidadi Babanlı "Həyat bizi sınaq" poeziyasını mən hələ onuncu sinif şagirdi

olanda oxumuşdum. Daha sonra onun "Vicdan susanda" romanı çap olundu və müəllifinə şöhrət gətirdi. "Yazıçı" nəşriyyatı fəaliyyətə başladığı ildə - 1978-ci ildə onun "Vicdan susanda" romanı 50000 tirajla nəşr olundu. Bir müavin kimi Vidadi Babanlı mənim "Məşə yeri" hekayəmi oxuyub öz şəxsi fikrini bildirmişdi.

Tofiq Bayramla nəşriyyatda tez-tez görüşsək də, nədənsə onu həmişə xitabət kürsüsündə, gur səslə şeirlər söyləyən tribun şair kimi xatırlayıram:

**Mən vuruşardım yenə vicdanını satanla,
Hər rütbəli nadanla, maskalı şarlatanla.
Məni boğan bir alçaq, tərif söyləyə əgər,
Ona aman versəniz, ruhum vulkan püskürər.
Tabutuma dəyməsin bir iblisin əlləri,
Canfəşanlıq etsə də, onu qaytarın geri.
Lakin bir bunu deyən: yalanlara dözmədi,
Cabbarlının, Müşfiqin halal mükafatını
Ləkəli əllərilə alanlara dözmədi.**

Tofiq Bayram baş redaktorun müavini vəzifəsində hardasa bir il işlədi.

(ardı gələn sənbə sayımızda)